

Asia: VN/24520/2023

Uuden vammaispalvelulain soveltamisalan tarkentaminen

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan organisaatio

Muu, mikä?

2. Pidätkö hallituksen esitysluonnoksen 3 luvussa kerrottuja tavoitteita kannatettavina?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Osa tavoitteista on kannatettavia, mutta niiden painotus johtaa vammaisten henkilöiden oikeuksien ja yksilöllisen palvelutarpeen huomiotta jättämiseen ja vammaisten henkilöiden riittämättömiin palveluihin tai jopa kokonaan vaille palveluja jäämiseen.

Luvussa 3 julkilausutuista tavoitteista vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen ja palveluiden saatavuuden turvaaminen sekä lain yhtenäinen soveltaminen ja yhdenvertainen palvelujen saanti eri alueilla ovat sinänsä hyviä tavoitteita, mutta tällä esitysluonnoksella ei näihin tavoitteisiin päästä, eikä valitettavasti jää vaikutelmaa, että näihin tosiasiallisesti pyrittäisiinkään. Tavoitteista hyvinvointialueiden mahdollisuus rahoittaa uudistus ja palvelujärjestelmän kestävyys turvaaminen ohittaa ja ylittää tavoitteena vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen ja palveluiden saatavuuden, ja ohjaa vahvasti kohdistamaan säästöjä myös erityiseen järjestämisvastuuseen kuuluviin vammaispalveluihin. Vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen alistetaan esitysluonnoksessa palvelujärjestelmälähtöisyydelle ja tasapäistämiselle (elämänvaiheessa tavanomaiset tarpeet, tavanomainen elämä).

Esitysluonnoksessa tavoitteeksi asetettu palvelujen saatavuuden turvaaminen jää näennäiseksi, sillä esityksessä ei lainkaan huomioida sosiaalipalveluihin kehysriihessä kohdistettuja leikkauksia eikä ensisijaisten palveluiden saatavuudessa ja myös laadussa yleisesti tiedossa olevia ongelmia, jotka hyvinvointialueiden säästöpainneiden ja kehysriihen säästöjen vuoksi edelleen lisääntyvät. Esitysluonnoksessa nämä saatavuusongelmat kyllä todetaan sekä ”iäkkäiden palvelujen” että vammaispalvelujen osalta (s. 31) ja todetaan, että saatavuusongelmien vuoksi ”palveluiden myöntämiskriteerejä on saatettu tiukentaa” ja että (s. 67) ”julkisella palvelujärjestelmällä on koko Suomessa haasteita pystyä järjestämään palvelut lakien edellyttämällä tavalla.” Kuitenkin

esitysluonnoksessa saatavuusongelmat sivuutetaan vain viittaamalla hyvinvointialuelain, sotejärjestämislain ja kuntalain säännöksiin asukkaiden tarpeiden mukaisesta järjestämisvastuusta, ja varsinkin kevyesti todetaan (s. 29), että ”jatkossa hyvinvointialueilla tulee kiinnittää enemmän huomiota mahdollisuuteen vastata henkilön tarpeisiin ensisijaisilla palveluilla”.

Tavoitteissa yhdenvertaisuus ymmärretään esityksessä virheellisesti, eli samana palveluna tai ilman palvelua jäämisenä kaikille vammaisen henkilön yksilöllisistä tarpeista huolimatta ja niihin vastaamatta. Esityksessä ei yhdenvertaisuuslakia mainita lainkaan vammaispalveluiden yhteydessä, vaan vain varhaiskasvatuksen yhteydessä (s. 56).

YK:n vammaisoikeuksien sopimusta ei esityksessä tosiasiallisesti huomioida, vaan siihen viitataan lähinnä sopimuksen olemassaolon osalta sekä sen osalta, että vammaissopimukseen sisältyvien oikeuksien toteuttamisessa voidaan huomioida sopimusvaltion käytettävissä olevat voimavarat. Räikein esimerkki vammaissopimuksen huomiotta jättämisestä on esityksessä soveltamisalapykälästä kokonaan poistettu vammaisuuden sosiaalinen malli. Hyväksytyyn lain 2 § 1 momentin 2 kohdassa olleen ”osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa” poistaminen kuvaa osuvasti sitä, että esitysluonnoksen toteutuessa osa vammaisista henkilöistä rajattaisiin tämän ulkopuolelle.

Esitetty uusi 2 § on ristiriidassa lain 1 §:ssä kuvatun vammaispalvelulain tarkoituksen kanssa: ”Tämän lain tarkoituksena on: 1) toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä ehkäistä ja poistaa niiden toteutumisen esteitä; 2) tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista; 3) turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.”

Rikkoo räikeästi yk:n vammaisyleissopimusta.

3. Päästäänkö esitetyillä muutosehdotuksilla esityksen tavoitteisiin?

ei

Voit halutessasi esittää huomioita:

Vammaispalvelulain uudistamisen tarkoitus on ollut jo usealla hallituskaudella varmistaa, että henkilöt pääsevät nykyistä yhdenvertaisemmin vammaispalveluiden piiriin. Lain tavoitteena tulee ja pitää olla vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen. Tämä kaikki on unohdettu esityksessä. Nyt tämän lain §2 3 momentin mukaan lain perusteella järjestetään palveluita vammaisille henkilöille vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan, hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä mikä on henkilön tavanomainen tarve. Esitysluonnoksella ei päästä sen tärkeimpään tavoitteeseen, eli ei turvata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista ja palveluiden saatavuutta. Tavoitteista vammaispalvelulain säilyttäminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina ei toteudu. Esitys ohjaa vammaispalveluja välttämättä tarvitsevia vammaisia henkilöitä vammaispalvelulain mukaisten palveluiden ja jopa kokonaan palveluiden ulkopuolelle tavalla, jossa henkilöihin kohdistuvat erot muodostuvat kohtuuttomiksi. Tällaisena esitys on ristiriidassa uuden VPL:n tavoitteen kanssa, jolla halutaan estää palveluiden väliinpuotoaminen sekä se uhkaa toteutuessaan tuottaa myös uusia palveluiden väliinpuotoajaryhmiä. Esityksessä nimenomaisesti korostetaan palvelujen vaille jäämisen mahdollisuutta tai jopa todennäköisyyttä (s. 31): ”Asiakkaalle ei synny subjektiivista oikeutta sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin tilanteessa, jossa ensisijaisessa lainsäädännössä tarkoitettut palvelut todetaan hänelle riittäviksi ja sopiviksi, vaan sosiaalihuoltolain mukaisia palveluja myönnetään sosiaalihuoltolain myöntämisedellytysten mukaisesti.”

Tavoitteista sosiaalihuollon yleislainsäädännön sekä vammaispalveluita koskevan toissijaisen lainsäädännön suhteen selkiyttäminen siten, että asiakkaat ohjautuvat palvelutarpeensa mukaisiin palveluihin ei toteudu, koska esitysluonnoksessa vammaisen henkilön osallisuus oman palvelutarpeensa arviointiin ja vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden huomioiminen sivuutetaan ja jätetään hyvinvointialueille täysin vapaat kädet päätöksentekoon ja palvelujen rajoittamiseen vain tavanomaisen elämän välttämättömiin tarpeisiin.

Esitysluonnoksessa sivuutetaan se, että sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla ei kyetä eikä edes pyritä vastaamaan vammasta johtuviin palvelutarpeisiin eikä mahdollistamaan vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja yhdenvertaista osallisuutta ja osallistumista yhteiskuntaan. Samoin sivuutetaan tyystin esimerkiksi se, että sosiaalihuoltolain mukaiset tukipalvelut ja kotihoito rajaavat asiakkaan elämänpiiriä ja vuorovaikutusta vain työntekijän ja mahdollisesti muiden saman palvelun käyttäjien keskinäiseksi. Sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ole riittäviä luomaan ”jokaiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä”, minkä merkitystä PeV on painottanut.

Hyvinvointialueille tämän lain kautta jää liian suuri määräysvalta subjektiivisiin oikeuksiin. YHDENVERTAINEN palveluiden saanti ei tule toteutumaan nyt ehdotetun soveltamisalan vuoksi. Jo myönnettyjen vammaispalveluiden tarvetta voidaan uudelleen arvioida esimerkiksi iän perusteella, näin aiheutetaan suurta epävarmuutta, mikä on §1 vastaista. Vammaisuus ei poistu iän myötä. Ei ikäsyrjintää!

4. Ovatko ensisijaisen lainsäädännön mukaisten palvelujen ensisijaisuutta korostavat säännökset mielestänne kannatettavia? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Vammaispalvelulain lykkäämisen yhteydessä eduskunta edellytti kuitenkin, että vammaispalvelulain ensisijaisuutta kehitetään, ei heikennetä. Ehdotetut soveltamisalan muutokset vaikuttavat päinvastoin. Yleislainsäädännön ensisijaisuus korostuu esitysluonnoksen mukaisessa soveltamisalasäännöksessä tavalla, joka lakiin päätyessään vaarantaisi vammaisten ihmisten oikeuden välttämättömiin erityispalveluihin.

Luonnosesityksessä ehdotettu uusi 2 § 3 momentin alkuosa ”... tämän lain perusteella järjestetään palveluita vammaiselle henkilölle vain, jos hänelle ei ole järjestettävissä palveluita ensisijaisen lainsäädännön mukaan...” suorastaan vaarantaa vammaisen henkilön oikeuden tarvitsemiinsa palveluihin.

Esitämme hyväksytyin VPL 675/2023 2 §:n 2 momentin asiakkaan palvelutarpeeseen tosiasiallista vastaamista paremmin turvaavan muotoilun säilyttämistä:

”Tämän lain perusteella järjestetään vammaisen henkilön tavanomaisessa elämässä tarvitsemia erityispalveluita, jos hän ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia ja sopivia palveluita (ensisijaisen lainsäädännön) perusteella.

Soveltamisalapykälän lainvalintaa ohjaavan 2 momentin perusteluissa todetaan (HE 191/2022 s. 163) että ”Muiden lakien mukaisten palveluiden sopivuutta olisi arvioitava erityisesti suhteessa ehdotetun VPL:n tarkoitukseen.” Tämä olisi saatava säännöstasolle turvaamaan se, että lainvalintaa tehtäessä todella tarkasteltaisiin, toteuttavatko valittu laki ja sen mukaiset palvelut vammaispalvelulain 1 §:n mukaista tarkoitusta, eli vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta,

osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa, itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista ja turvaavatko ne 1 §:n edellyttämät vammaisen yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Ongelmallista on myös se, että koko esitysluonnoston vaikuttaa ohjaavan nimenomaan kategoriseen ja poissulkevaan lainvalintaan ja vain luonnoksen sivulla 53 on yksittäinen lause siitä, että ”Vammaispalvelulakia voitaisiin soveltaa joko yksin tai yleislainsäädäntöä täydentävänä lakina riippuen vammaisen henkilön palvelutarpeesta.”

YK:n vammaissopimus ja yhdenvertaisuuslaki tulisi mainita relevanttina oikeusnormistona ja tulkintaohjeena vammaisen henkilön palveluista päätettäessä ja että päätöksenteossa on otettava huomioon yhdenvertaisuuden edistämismääräyksiä, oikeus kohtuullisiin mukautuksiin ja mahdollisuus positiiviseen erityiskohteluun.

Perustuslaki takaa kaikille välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon. sosiaalihoitolain mukaisia palveluita ei ole turvattu subjektiivisina oikeuksina vaan ne järjestetään aina määrärahojen puitteissa ja siksi on vaarana, että vammaisen henkilö voi jäädä ilman tarvitsemiaan palveluita. Lain soveltajalla olisi aina mahdollisuus tehdä uuden palvelutarpeenarvion kautta päätös vammaisen henkilön siirtämisestä vammaispalvelulain piiristä yleislain piiriin. Tämä olisi erittäin houkuttelevaa silloin kun rahat olisi vähissä. Palvelutarpeen arvioinnissa tulee ottaa huomioon, ettei asiakasta saa siirtää yleislain piiriin, jos hän on ollut suuren osan elämästään vammaispalvelun piirissä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei hyväksytä ikä rasismia.

5. Onko elämänvaiheesta tavanomaisesta poikkeavaa tarvetta koskeva säännösehdoitus mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Jokainen elää omaa yksilöllistä elämäänsä eikä lain soveltajalle voida antaa mielivaltaista oikeutta määrittellä sitä, mitä henkilön elämänvaiheisiin kuuluu tai ei kuulu. Soveltamisaläsäädännössä tulisi säilyttää hyväksytyin VPL 2 § 1 momentin kohdassa 3) oleva muotoilu ”itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää välttämättä tämän lain mukaisia palveluita”. Vammaisen henkilön tilannetta ja tarpeita ei tule verrata elämänvaiheen tavanomaiseen tarpeeseen vaan vastaavassa tilanteessa (olipa tilanne tavanomaisen tai yksilöllinen ja erityinen) olevan vammattoman henkilön tarpeisiin.

Käsite ”elämänvaihe” liian epätäsmällinen ja sen mukaan ottaminen säännökseen tosiasiallisesti palauttaisi VPL:iin sekä hyväksytyin lain eduskuntakäsittelyssä soveltamisalapykälästä PeV:n edellytyksestä poistetun ikääntymisrajoituksen, että alkuperäisestä lakiesityksestä jo luonnosvaiheessa poistetun ”normaaliin ikäkauteen liittyvän tarpeen”. Tuolloisissa lausunnoissaan mm. oikeuskansleri katsoi kumpaankin näistä käsitteistä liittyvän liikaa tulkinnanvaraisuutta ja Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoi jälkimmäiseen käsitteistä sisältyvän ”nykyään usein realisoituvaa riskiä siitä, että lapsen tai nuoren iästä johtuvaksi tavanomaiseksi tarpeeksi luetaan selvästi vammasta aiheutuvia tarpeita.”

Esitysluonnoksessa soveltamisalapykälästä on kokonaan pudotettu pois hyväksytyin VPL 2 § 1 momentissa ollut vammaisuuden sosiaalinen malli, joka oli uuden VPL:n tavoitteiden ja tarkoituksen kannalta ensisijaisen olennainen. Sen tilalle on otettu vain välttämättä tarvittava apu tai tuki tavanomaisessa elämässä ja tällä muutoksella vammaiset henkilöt ollaan tyypistämässä vain hoivan ja

huolenpidon kohteiksi. Vammaisuuden sosiaalinen malli ei enää tule esille edes esitysluonnoksen perustelutekstissä. Vammaisuuden sosiaalinen malli tulee palauttaa säännöstasolle ohjaamaan sen arviointia, mihin vammaisen henkilön palveluiden on riitettävä ja oltava sopivia, eli osallistumiseen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa ja itsenäisen elämän, osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

Myös vamman aiheuttamien toimintarajoitteiden käsite (hyväksytyt VPL 2 § 1 momentti 1 kohta) on pudotettu säännöstasolta, vaikka sen olisi perusteltua olla juuri säännöstasolla ohjaamassa palvelujen tarpeen arviointia.

Lisäksi esitysluonnoksessa ehdotettu uusi 2 § 3 momentin loppuosa ”... ja hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve.” on myös logiikaltaan ongelmallinen, koska siinä rinnastetaan kaksi ei-yhteismitallista asiaa eli toisaalta avun ja tuen tarve (esimerkiksi näkövammasta johtuva) ja toisaalta elämänvaiheessa oleva tavanomainen tarve (tarvehierarkian tyyppisesti esimerkiksi tarve opiskeluun tai sosiaalisiin suhteisiin). Loogisuus edellyttäisi, että vammaisen henkilön välttämätöntä avun ja tuen tarvetta verrataan vastaavassa elämäntilanteessa olevan vammattoman henkilön avun ja tuen tarpeeseen, ei vain yleisesti tarpeisiin. Tämä sama epätarkka rinnastus toistuu useassa kohdassa luonnostekstiä.

6. Onko asiakkaan edun ja maksuttomuuden suhdetta koskeva tarkennus mielestänne kannatettava? (Sosiaalihuoltolain 4 §)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Maksullisuus jakaa vammaiset kahteen erilaiseen ryhmään, joka ei ole yksin sopimuksen mukainen. Vammaisen ihminen ei ole voinut turvata toimeentuloaan vammansa takia. Ikäihmiset tarvitsevat asumispalveluita suhteessa huomattavasti vähemmän aikaa kuin vammaispalveluiden piirissä oleva henkilö. Tästä syystä heidän mahdollisuuttaan maksaa käyttämistään palveluista ei voi kohtuullisesti verrata vammaisiin. Yhteiskunnassamme on jo pitkään ollut hyväksyttyä saattaa vammaisen henkilö yhdenvertaiseen asemaan vammattoman kanssa myöntämällä hänelle maksuttomia palveluita. Vammaisen joutuu elämään yhä surkastuneempaa elämää. Vammaiset ja pitkäaikaissairaat ovat lähes koko ikänsä saaneet kärsiä useammin paitsi huomattavasti alemmasta elintasosta kuin terveet kansaeläjät myös huomattavasti rajoittuneemmasta elämästä, jota elämää muut ihmiset vielä usein ohjaavat, määräävät ja vaikeuttavat syrjivällä asenteellaan. Nykyinen vammaispalvelulaki ja sen toteuttaminen on huomattavasti tasa-arvoisempaa, oikeudenmukaisempaa sekä selkeämpää vammaisten kannalta, kuin tämä uusi luonnos, mikä on pilattu kaikella tällä ikäsyrjinnällä, joka vaikuttaa kautta koko lain myös nuorempiin vammaisiin. Vammaisten subjektiiviset oikeudet mitätöidään epäinhimillisesti. Hyvinvointialueiden intressissä on koota tuloja asiakasmaksuilla, joten sosiaalihuoltolakiin lisättävä kategorinen säännös siitä, että asiakkaan edun arvioinnissa ei oteta huomioon palvelusta määrättävää maksua, johtaisi tosiasiallisesti siihen, että vammaisia henkilöitä ohjattaisiin maksullisten palvelujen piiriin silloinkin, kun heidän tarpeisiin voitaisiin parhaiten vastata VPL:n mukaisilla maksuttomilla palveluilla.

Ehdotettua säännöstä perustellaan asiakkaiden yhdenvertaisella kohtelulla myös asiakasmaksujen osalta ja väitetään (esitysluonnos s. 61), että ”yleinen yhdenvertaisuusperiaate ja normaalisuusperiaate palveluita järjestettäessä edellyttää, että palvelun käyttäjä maksaa maksullisiksi säädettyistä palveluista niistä määrättäväksi tulevan asiakasmaksun.” Tässä tulkitaan

jälleen yhdenvertaisuutta virheellisesti ja päädyttäisiin tilanteeseen, jossa vammainen henkilö joutuu maksamaan vamman vuoksi välttämättömistä palveluista, joita vammaaton henkilö ei edes tarvitse eikä niistä niin ollen maksa.

7. Onko asiakasmaksulain säännöksiä täydentävä niin sanottu suojasäännös mielestänne kannatettava? (Vammaispalvelulain 2 §:n 4 ja 5 momentti)

ei

Voit halutessasi esittää huomioita tai lisätä muutosehdotuksen:

Esitysluonnoksessa ehdotettu ns. suojasäännös ei ole riittävän velvoittava ja jäisi tällaisena vaille vaikutusta. Ns. suojasäännös ei turvaa eikä edes pyri turvaamaan SHL:n mukaisten palveluiden saamista, vaan vain niiden maksullisuuden mahdollista kohtuullistamista, ja säännökseen sisältyvä ”jos” jättää liikaa harkinnanvaraa hyvinvointialueille.

Säännöstä tulisi vähintäänkin täsmentää siten, että edellytysten täyttyessä viranomaisen on automaattisesti tehtävä päätös maksun määräämättä jättämisestä.

Koska säännös tulisi koskemaan lähinnä sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden maksuja yleisemmän yhdenvertaisuuden näkökulmasta tällaisen suojasäännöksen tulisi koskea kaikkia henkilöitä, joiden ”palveluiden vastaanottaminen vaarantuu” palvelumaksujen vuoksi.

Säännöksen paikkaa tulisi varmaankin myös harkita uudelleen. Esimerkiksi palvelutarpeen arvioinnin 7 päivän määräajasta kun ”(3) henkilö on vammaispalvelulaissa tarkoitettu vammainen henkilö” tehty lisäys on SHL:ssa (1.1.2025 voimaan tuleva muokattu 36 § 2 mom.), samoin kuin SHL:ssa ovat 36 § 4 momentin 1.1.2025 voimaan tulevat muutokset .

Muistutamme myös EOA esittämästä arviosta, että vammaispalveluiden maksuttomuuden arvioinnista luopuminen (osana) palveluiden sopivuuden ja asiakkaan edun mukaisuuden arviointia saattaa olla ristiriidassa perusoikeusmyönteisen laintulkinnan kanssa ja SHL:n 2 §:n asiakkaan etua parhaiten toteuttavan säännöksen soveltamisvaatimuksen vastaista.

Suurena vaarana on, että tästä tulee käytäntö, jolloin vammaisten ja pitkäaikaissairaiden elämänlaatu ja edellytykset normaaliin elämään vaikeutuvat entisestään.

8. Voit halutessasi esittää muita huomioita esityksestä:

Vammaisten henkilöiden tarvitsemiin etuihin on jo tähän mennessä kohdistunut valtavasti leikkauksia ja tällaisenaan ehdotettu soveltamisala heikentäisi vammaisten selviämistä entisestään. Tästä johtuen monet heistä putoaisivat väliin, josta ei enää ole ulospääsyä. Myöskin perheet, joissa on vammainen osana, kuormittuvat kohtuuttomasti. Elämme vuotta 2024 emmekä voi hyväksyä sitä, että yhteiskuntamme heikoimmassa asemassa olevat ihmiset jätetään ulkopuolisiksi sekä ilman tarvitsemiaan palveluita. Tämä on täysin yk:n vammaissopimuksen ja perustuslain vastaista.

Vaikka esitysluonnoksessa kerrotaan ikääntymisrajauksen ajatuksesta jo luovutun niin elämänvaiheen käsitteen käyttöönotto sekä se, että luonnoksessa useissa kohdin ohjataan nimenomaan iäkkäitä vammaisia taikka ikääntyneinä vammautuvia henkilöitä VPL:n mukaisten palveluiden ulkopuolelle kuitenkin ohjaavat käytännössä ikääntymisrajauksen käyttöön. Lisäksi esitysluonnoksen toistuvat viittaukset HE 191/2022 2 §:n pykäläkohtaisiin perusteluihin, joissa nimenomaisesti kuvataan ja perustellaan ikääntymisrajausta näkövammaiset erikseen mainiten, tosiasiallisesti ohjaavat ikääntymisrajauksen käyttöön. Esimerkiksi esitysluonnoksen s. 30 todetaan,

että ”Iäkkäiden asiakkaiden suuren määrän vuoksi eniten siirtyviä asiakkaita on juuri iäkkäissä, ja heidän osaltaan laskelmissa on arvioitu pieni kustannussäästö liikkumisen tuen palveluihin ja pieni asiakasmaksutulojen kasvu asumisen tuen ja liikkumisen tuen palveluihin. Arviot näistä ovat samat, kuin alkuperäisessä hallituksen esityksessä (191/2022).” Ja alkuperäisessä HE:ssä siirtävistä henkilöistä esimerkkinä pidettiin juuri näkövammaisia. Samoin s. 58 todetaan että ”Vanhuuteen elämänvaiheena liittyy yleensä toimintakyvyn heikentyminen, vaikka heikentymisen tahti onkin yksilöllistä. Iäkkäillä henkilöillä esiintyy tyypillisesti erilaisia sairauksia, jotka eivät ole niin tavanomaisia nuoremmassa ikäluokassa. Näitä on kuvattu hyväksytyyn lain 2 §:ää koskevissa perusteluissa.” Ja myös näissä mainituissa perusteluissa esimerkkiryhmänä olivat näkövammaiset.

Esitysluonnoksen s. 58 todetaan ” Siksi iäkkäiden henkilöiden palvelutarve voidaan usein katsoa tavanomaiseksi elämänvaiheeseen liittyväksi tarpeeksi toisin kuin niillä vammaisilla henkilöillä, jotka tarvitsevat palveluita eri elämänvaiheissa tai esimerkiksi loukkaantuvat tapaturmaisesti korkeassa iässä.” Tässä ohjataan tulkintaan, että ikääntyneiden kohdalla vain tapaturmainen vammautuminen oikeuttaisi vammaispalveluihin, ja tällainen kohta tulee perusteluista poistaa ja sitä tulee laajentaa useamman esimerkin sisältävällä avoimella luettelolla.

Toimeenpanon valvonnan osalta esitysluonnoksen s. 43 arvio siitä että, uusien säännösten voimaantullessa valvontaan liittyvän työn saattavan hetkellisesti lisääntyä, mutta sen jälkeen palveluiden järjestämisen laillisuusvalvonta jopa helpottuisi, on perusteeton ja epärealistinen.

Esitysluonnoksessa luotetaan aivan perusteettomasti hyvinvointialueiden järjestämistä vastaavaan ensisijaisen lainsäädännön mukaisista palveluista ja luonnoksessa on perusteeton käsitys etenkin SHL:n mukaisten palveluiden soveltuvuudesta ja riittävydestä vammaisille henkilöille. Tämä johtaa siihen, että vamman vuoksi välttämättömät palvelut, joihin tulisi olla subjektiivinen oikeus, voitaisiin kuitenkin järjestää osalle vammaisista henkilöistä määrärahasidonnaisina ja asiakkaalle maksullisina ja niitä voitaisiin järjestää asiakkaan tarvetta vähemmän tai olla järjestämättä ollenkaan. Vrt esim. SHL:n liikkumisen tuen rajatut kuukausimäärät ja jopa tulorajat ja SHL:n mukaisten tukipalveluiden edellytyksenä hyvinvointialueiden soveltamisohjeissa käytännössä käytetty vaatimus siitä, että saadakseen tukipalveluita täytyy olla kotihoidon palvelun piirissä. Lisäksi SHL:n mukaiset tukipalvelut ja kotihoito rajaavat asiakkaan elämänpiiriä ja vuorovaikutusta vain työntekijän ja mahdollisesti muiden saman palvelun käyttäjien keskinäiseksi ja esimerkiksi yksittäisen henkilön yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollistaminen mainitaan SHL:n perusteluissa vain poikkeuksena.

Palvelutarpeen arvioinnissa tulee ottaa huomioon, ettei asiakasta saa siirtää yleislain piiriin, jos hän on ollut vammaispalveluiden piirissä koko ikänsä.

Niemelä Sini
Kymenlaakson hyvinvointialueen vammaisneuvosto - Kymenlaakson
hyvinvointialueen vammaisneuvosto.